

BÁNHEGYI MIKSA: SZENT BENEDEK REGULÁJA¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Király Árpád vezetésével.**

Szent Benedek szabályzatát csodálatos kiegyensúlyozottság járja át. Tudta, mi az emberi teljesítőképesség határa. Elve: „a bátrak tegyenek még többet, a gyöngék pedig ne bártortalanodjanak el”. A közepes képességű, mondhatni átlagembert veszi figyelembe gyakorlati tanácsaiban. Sokat hivatkozik a szív tisztaságára, az alázatosságra, a *divinum officium*ot (istentiszteletet) pontosan szabályozza. Igényesebb azokkal szemben, akik a hatalmat, irányítást gyakorolják (apát, megbízottak, stb.), mint azok felé, akik engedelmességgel tartoznak. Az apátot figyelmezteti, hatalmát nem gyakorolhatja kénye-kedvére. Fontosabb döntésekben ki kell kérnie testvérei véleményét, ide értve a fiatalokét is. A szerzeteseknek joguk van ellenvetésekkel élni. Különös figyelmességet ajánl a gyengék – betegek, gyermekek, öregek – iránt, valamint a vendégekkel, utazókkal szemben, akik soha nem hiányoznak a monostorból. Az étel, ital, munka mértékéről írva, vagy a penitenciatartás különböző módjait tárgyalva ismét kiegyensúlyozottságról tesz tanúságot, s ez inkább az egyéni lelkiismeret formálását, a személyes ítélőképesség nevelését célozza, mint az akarat megtörését. A magány és a közösségi élet, az imádság és a munka, az elmélkedés a magányos imádság és a közös istentisztelet, az engedelmesség és a belső szabadság, a szigorúság és az egyéni képességekhez történő alkalmazkodás között Szent Benedek Regulája mindig meg tudja őrizni az egyensúlyt, harmóniát.

A VII. századtól kezdve ezt a szabályzatot fogadták el a szerzetesi közösségek Nyugaton mindenütt, Itáliában, Galliában, az Ibér-félszigeten és a brit szigeteken; néha más szabályzatokkal kiegészítve. Miért volt Benedek szabályzatának ekkora átütő sikere? Az apát mint atya áll a szerzetesi család élén, inkább a szeretet, mint a külső fegyelem az igazi összekötőkapocs. A szabályzat teljes, mert minden kérdésre kitér, amit a közösségi élet magával hoz. Nem köti egy bizonyos műveltségi szinthez a közösségi életet, hanem mindenki számára elérhetővé teszi. A *divinum officium* és a labor (munka) harmónikus egyensúlyt alkot. Az alázatosságban és különösen a szerzetesi stabilitásban nagyon eredeti, mert a szerzetest arra kötelezi, hogy egész életét ugyanazon monostorban töltsse.

„Hallgasd meg, ó fiam, a mester parancsait, és hajlítsd hozzá szíved figyelmesen...” – ezekkel a szavakkal kezdődik a *Regula prologusa*, amely a 73 fejezetből álló szövegegyüttes élén áll. Már ebben jelentkezik a szerzetes meghatározása, aki gyermek, tanítvány, harcos katona, szolga, munkás, úton levő vándor. Az 1. fejezet a szerzeteseket 4 (2 jó és 2 rossz) csoportra osztja: közösségben élők, remeték, az irányítást nem tűrők és kóborlók. Az apát tulajdonságain (2. fejezet) sok múlik, hiszen ő „Krisztus helyettese a monostorban”. Ám a

¹ A szerzőnek a 'A bencések' (Pannonhalma, 1996) c. könyvben írott tanulmánya változtatás nélküli szövege, a közlés a szerző szíves hozzájárulásával történt.

testvérekre neki is figyelnie kell (3.). A jócselekedetek 74 eszköze (4.) segíti a szerzetest, melyek közül kiemelkedik az engedelmesség (5.), a hallgatás (6.) és az alázatosság (7.). Az istentisztelet bőséges kifejtése (8–20.) egyszerre tartalmaz gyakorlati előírásokat és lelki tanácsokat. Más a szerzetesek időbeosztása télen és nyáron, más az istenszolgálat éjjel és nappal, vasárnap és hét közben. Hetente egyszer végig kell imádkozni az összes, 150 zsoltárt, az előírt sorrendben (18.). Ez az előírás közel másfélezer éven át meghatározta a zsolozsmázást. A nagyobb létszámú közösségben „ki kell választani jó hírben álló és szent életű testvéreket, és dékánokká kell tenni őket”. Ők az apát munkáját hivatottak segíteni, hasonlóan a perjelhez (21.). A szentírási alapokon nyugvó tizes csoportokra osztás a közösséget még áttekinthetőbbé, a jóra törekvés útján irányíthatóbbá teszi. A szerzeteseket az éjszakai pihenés, alvás óráiban is a fegyelem jellemzi. „Ruhában aludjanak, és övvel vagy kötéllel felövezve, de késük ne legyen az oldalukon, amikor alusznak, hogy az alvót álm közben véletlenül meg ne sebezze” (22.). A szerzetesek közül egyesek minden törekvés ellenére is vétkezhetnek. Nyolc fejezet (23–30.) foglalkozik a vétkes kiközösítésével, azaz a közösségi élet bizonyos részeiből való kizárással. A büntetés alatt állóval a többiek nem érintkezhetnek; az apátnak pedig a jó pásztor példáját követve az egyetlen elkóborolt juhot fáradságot nem kímélve vissza kell vinnie a nyájhoz. (27.). A monostort elhagyó testvért háromszor vissza kell venni (29.), de „ezután a visszatérés minden útja bezárul előtte”. A monostor házgondnokának feladatköre (31.) összetett: gondja van a „betegekre, gyermekekre, vendégekre és szegényekre”; emellett törődik az anyagi ügyekkel a monostor minden fölszerelésével. A monostor szerszámai és egyéb tárgyai kapcsán (32.) Benedek valójában a testvérekről szól, akik az eszközöket használják. A gondosság mindenre kiterjed, ám a szerzetes nem ragaszkodhat még a könyvhöz, írotáblához, íróeszközhöz sem; vagyis a testvéreknek nem lehet tulajdonuk (33.). A szegénység, a vagyontalanság a lélek szabadságát biztosítja, s a közösségtől mindenki megkapja szüksége szerint azt, amire rászorul (34.). A hamis egyenlődsdi helyett a „gyöngeségek tekintetbe vételével” lehet biztosítani az egyensúlyt. A konyhán hetes beosztásban szolgáljanak a testvérek, és a többiek ételéről, italáról való gondoskodás, a testi jócselekedetek egyik legfontosabbja szeretetszolgálatnak számított. Természetesen itt is lehet kivétel, mert „mentsék föl a konyhától azokat, akik hasznosabb dolgokkal vannak elfoglalva” (35.). A betegek (36.), öregek, gyermekek (37.) kivételezett helyzetben vannak, a Regula szigorúsága rájuk nem érvényes. „A fürdők használatát ajánlják föl a betegeknek, sőt a húsevést is engedjék meg a teljesen gyöngé betegeknek, hogy felépüljenek.” A hetes felolvasó fontos feladatot teljesít (38.). „A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak, hogy ott senkinek suttogását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasójét. Ha mégis valamire szükség volna, akkor inkább valami jeladással kérjék, semmint szóval.” Az étel (39.), ital (40.) mértéke fontos szempont, hiszen a takarékoság – ami inkább mértéktartás – mellett a böjt gyakorlása vallási cselekedet, ám nem mehet az egészség vagy a végzendő munka rovására. Az étkezés pontos ideje (41.) alkalmazkodik az évszakhoz, valamint az ünnepi időkhöz. A hallgatás, a csöndre törekvés (42.) egyetemes, minden időben érvényes. A közösség egyénéből áll, akiknek igyekeznie kell, hogy az istenszolgálatra vagy az étkezésre időben érkezzenek (43.). Aki késésével a közösségi életet zavarja, jogosan bűnhődik (44.). Az elégtételadást azonban bocsánat követi. Az imateremben (45.) vagy bármely más helyen (46.) elkövetett hibák szintén büntetést érdemelnek, de ennek elébe lehet menni a hiba beismerésével. Az istenszolgálat idejét „maga az apát vagy egy igen pontos testvér jelezze, éjjel, nappal” (47.). A mindennapi testi munkáról szólva (48.) az olvasmányokról is rendelkezik a Regula, hiszen ez jelenti a rendszeres lelki táplálékot. A negyvennapos böjt megtartása (49.) különösen fontos, hiszen a szent húsvétot ily módon lehet a lelki vágyódás örömeivel várni. Az imateremtől távol dolgozó vagy úton levő testvérek (50.) a lehetőségekhez képest kötelesek megtartani az imaórákat; a nem messze távozók (51.) otthon étkezzenek. A monostor imaterme a zsolozsma színhelye (52.), ennek is

megvannak a közösségi szempontú szabályai. A vendégekben magát Krisztust fogadják be (53.), a szeretetszolgálat különféle tettei őket fokozottan megilletik. A szerzetes senkitől sem fogadhat el ajándékot az apát engedélye nélkül (54.). A testvérek ruházata, lábbelije (55.) igénytelen, célszerű: senki ne szenvedjen semmiben szükségét. Az apát asztalánál a vendégek, zarándokok ülnek, de az apát a testvérek közül is odaültethet néhányat (56.). A kézművesek alázatosságban gyakorolják mesterségüket, termékeiket „valamivel olcsóbban adják, mint a világiak adhatják” (57.). A testvérek fölvétele (58.), a gyermekek (59.), papok (60.), idegen szerzetesek (61.) befogadása a közösség életére gyakorolt hatása miatt csak gondos megfontolás után lehetséges. A papok (62.) feladata, a testvérek belépésének ideje és életük érdeme alapján a közösség sorrendje (63.), a perjeli tisztség (65.), az apáti szék betöltése (64.), a kapusok (66.), meg az útra küldött testvérek (67.) kötelessége a részletes szabályozás folytán külön-külön és együttesen a közösségi élet keresztény minőségét szolgálják. A szeretetből fakadó engedelmisség (68.) a legvégső érv. A monostorban nem lehet részrehajlás (69.), tettlegesség (70.), a testvérek kölcsönösen engedelmeskedjenek egymásnak (71.). A 72. fejezet a szerzeteseket a jó buzgóságban való megmaradásra inti: „Egymásnak mind testi, mind lelki fogyatkozásait a legtűrelmesebben viseljék el. Egymásnak versengve engedelmeskedjenek. Senki se kövesse azt, amit maga számára hasznosnak ítél, hanem ami másnak az. Egymást tisztán, testvéri szeretettel szeressék. Istent szeretve féljék. Apátjukat őszinte és alázatos szeretettel szeressék. Krisztusnak semmit elébe ne tegyenek, aki bennünket, mindnyájunkat az örök életre vezessen.” Az utolsó fejezet (73.) önmagát, a Regulát teszi viszonylagossá, hiszen ez a Regula sem foglalja magában a tökéletesség minden szabályát. „Bárki vagy tehát, aki a mennyei hazába igyekszel, teljesítsd ezt a kezdetnek írt, igen csekély Regulát! Így azután legvégül Isten kegyelmével eljutsz majd a bölcsességnek és az erényeknek előbb említett csúcsára. Amen.”